

Over de wording van de CVP-PSC

Enkele krachtlijnen, gegevens en bedenkingen
bij de wording van de Christelijke Volkspartij

door Jan DE GROOF,

Licenciaat Rechten (Universiteit Antwerpen).
Student K.U.L.

★

1. De twintiger jaren : de impasse van de Katholieke Unie.

Na de eerste wereldoorlog had de katholieke partij zich het herwinnen van de absolute meerderheid (1) als hoofddoel gesteld. Een uiteindelijke samensmelting van de Bond der Katholieke Kringen en de *Fédérations des Associations Constitutionnelles et Conservatrices* had, na de talrijke centralisatiepogingen, gestalte gekregen in 1884 n.a.v. de schoolstrijd (2). Dit was de basis voor het in 1921 gestichte Katholiek Verbond van België. Vooral de wijzigingen die aan het kiesstelsel waren aangebracht (3), maar ook de maatschappelijke stromingen die onder elke laag van de bevolking waren gerijpt en de na-oorlogse toestand, noopten tot een herdenken van de bestaande organisatie.

Er werd een commissie opgericht gestoeld op de groeperingen die, naast de vooraanstaande burgerij en de adel, uit de beweging « *Jeune Droite* »

* Zie ook mijn bijdrage « Ontstaan en start van de Jongeren van de CVP ». Een inleiding tot de geschiedenis der CVP-Jongeren ; te publiceren in *Politica*.

(1) Die ze na 35 jaar verloren had bij de verkiezingen van 16 november 1917.

(2) Zie vooral GUYOT DE MISHAEGEN G., *Le parti Catholique Belge de 1830 à 1884*, Leuven, 1946 ; vnl. blz. 123-160 : constitution du parti catholique 1863-1878 en *L'épreuve du feu : 1879-1884*, blz. 161-192. GUYOT DE MISHAEGEN leidde als volgt zijn studie in : « Le parti catholique n'a pas surgi d'un seul coup : c'est le fruit d'une longue gestation, de palabres entrecoupées, d'hésitations. Son but, son programme et sa tactique lui ont été imposés en quelque sorte par l'attitude de ses adversaires. Qui eût songé à défendre la religion par des armes empruntées au système parlementaire, si les intérêts majeurs de la religion n'avaient été d'abord attaqués par des parlementaires anticléricaux ? C'est ce qui explique encore l'action de ses chefs, les délibérations des congrès de Malines, les débats des Chambres législatives, l'œuvre des associations électorales, les campagnes menées par les journaux. Un parti ne compte, il n'existe que par son âme. », *ibidem*, blz. 11.

(3) DE LA VALLEE POUSSIN E., *Le troisième parti catholique*, *La Revue Générale*, 66e jg., januari 1933, blz. 89 e.v.

tot het katholieke kamp toetraden (4) : het Kristen Democratisch Verbond van België (het Kristen Werkersverbond), de Belgische Boerenbond en de Katholieke Landbouwverbonden van Wallonië, de Kristelijke Landsbond van den Belgische Middenstand.

Na talrijke voorbereidende besprekingen werd op 29 augustus 1921 het Katholieke Verbond van België opgericht. De statuten, goedgekeurd op 14 september, bepaalden dat de leiding toekomt aan een Hoofdraad (5) en een Bureau (6). De voorzitter wordt om het jaar verkozen, beurtelings onder de afgevaardigden van elk der vier stichtende groepen (7). Helleputte was voorzitter ; volksvertegenwoordiger Heyman en senator Van Overbergh, afgevaardigden van het Kristen Democratisch Verbond van België, Toussaint en Crauwels als afgevaardigden van de Kristen Landsbond van den Belgische Middenstand, kamerlid baron Houtart en minister Segers, vertegenwoordigers van het Verbond van Katholieke Kringen en Verenigingen, maakten deel uit van het Bureau.

De eerste kardinale opdracht voor het Verbond was de voorbereiding der wetgevende en provinciale verkiezingen in november 1921. Over het programma dat hiervoor werd klaargestoomd werd geschreven hoe trefend het aan elk maatschappelijk aspect volle aandacht wijdde en op welke evenwichtige wijze het inspeelde op de verscheidene standsbelangen (8).

Het Katholiek Verbond stelde zijn programma voor aan de pers op 23 november en publiceerde enkele weken later het manifest « Aan de Natie », waarin de idee van samenwerking der standen centraal stond (9).

(4) VAN KALKEN F., in het standaardwerk : *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Antwerpen 1968, dl. XII, hoofdstuk VII, blz. 209. Het ontstaan van de K.A.J. werd behandeld in het doctoraat van DENDOoven A., *Ontstaan, structuur en werking van de Vlaamse K.A.J.*, Antwerpen, 1967, lees vooral blz. 57 e.v. ; ook : VAN KALKEN F., *Entre deux guerres. Esquisse de la vie politique en Belgique de 1918 à 1940*, Brussel, 1944, blz. 33 e.v.

(5) Art. 4 van de Standsregelen, *Katholiek Verbond van België, Nota's en Dokumenten 1921-1922*.

(6) *Ibidem*, art. 5.

(7) *Ibidem*, art. 6.

(8) VAN OVERBERGH C., Les élections législatives en 1921, *Revue catholique sociale et juridique*, november 1921 ; lees ook : SIMON A., *Le parti catholique belge, 1830-1945*, Brussel, 1958, blz. 125-126. Op diverse plaatsen in het programma werd dit beklemtoond en uitgewerkt. Geven we enkele passages uit de aanhef weer : « ...overtuigd dat, gezien de moeilijke omstandigheden waarin het land verkeert, het er meer dan ooit op aan komt een politiek te voeren welke kan bijgetreden worden door al de burgers wie de toekomst der natie ter harte gaat ; (...) aan de rechtmatige belangen van al de categorieën van burgers voldoening schenken ; » *Katholiek Verbond van België, Nota's en Dokumenten 1921-1922*, blz. 3.

(9) Het manifest stipte aan dat « wij willen den maatschappelijken vrede door de eerbiediging der rechten van den arbeid zoals van het kapitaal, door de trapsgewijze verbetering van de levensvoorwaarden der werklieden » ; (...) « aan ieder der groepen die de groote maatschappelijke belangen vertegenwoordigen, laat ons programma het recht en de zorg de bijzondere regeeringsvormen te verdedigen d.i. hun voorkeur hebben. Het bewerkt echter hun verstandhouding aangaande de grondregels die op

De verkiezingen gaven aan de katholieken wel 82 zetels in de Kamer, doch zij behaalden niet de volstrekte meerderheid in de Senaat ; dit was meteen de rechtstreekse aanleiding tot het ontslag der laatste regering van Nationale Unie.

In het begin der twintiger jaren lag het in de bedoeling van het Verbond de verbroekeling van de katholieke groeperingen tegen te gaan. Het kristelijk ideaal moest een blijvende band zijn tussen alle groeperingen die het catholicisme aanzien als een onmisbaar bestanddeel tot geluk, welvaart en vrede ; « alle katholieken blijven evenwel vrij de ideeën en specifieke belangen, welke zij aankleven te verdedigen, in zoverre deze belangen niet in strijd zijn met de katholieke gedachten » (10). Feitelijk bestonden er meerdere organisatievormen van het katholiek Verbond van België. In sommige arrondissementen was er sprake van slechts één vereniging waarbij alle leden individueel, met dezelfde rechten zich aansloten. Andere arrondissementen namen het met de statuten conforme federalistisch systeem, ofwel een vermenging van beide systemen : individueel lidmaatschap maar in de bestuursraden zetelen afgevaardigden van de deelgroepen.

Het katholiek Verbond hoedde er zich wel voor één bepaalde formule op te dringen en verwees herhaaldelijk naar het belang der plaatselijke omstandigheden en betrachtingen. Het vaardigde evenwel richtlijnen uit betreffende de verkiezingen, met het oog op het primordiaal streven naar het behoud der eendracht : « Wat aangaat het aanstellen van kandidaten in verkiezingstijd, is het geraden de verdeling der zetels onder de verschillende groepen en de volgorde der plaatsen op de gemeenzame lijst vooraf en zoveel mogelijk bij de oprichting of de herinrichting der kiesvereniging vast te stellen. Al naargelang de belangrijkheid van de kiesomschrijving zal het min of meer gemakkelijk zijn aan elke groep de vertegenwoordiging te geven welke hem toekomt. » (11).

Dit « onmisbaar eenheidsfront voor de verdediging der groote grondbeginselen van het Katholiek en Vaderlandslievend ideaal » heeft niet kunnen verhinderen dat het Verbond van alle politieke groeperingen het meest verdeeld was (12).

Het Verbond der Katholieke Kringen had zijn suprematie verloren en was slechts schoorvoetend tot de nieuwe organisatie toegetroeden. Woeste had aan staatsminister Segers de opdracht gegeven te kandelen alsof het

den dag van heden onder katholieken niet meer kunnen betwist worden en die zoo breed zijn opgevat, dat al de groepen er de basis in vinden van hun rechtmatige eischen. » *Katholiek Verbond van België, Nota's en Dokumenten 1921-1922*, blz. 3.

(10) *Katholiek Verbond van België, Nota's en Dokumenten, 1921-1922*, blz. 11.

(11) *Katholiek Verbond van België, Nota's en Dokumenten, 1921-1922*, blz. 12.

(12) VAN KALKEN F., *op. cit.*, blz. 209.

Verbond de ganse katholieke partij vertegenwoordigde en geen rekening te houden met de Katholieke Unie (13).

De christen-democraten stonden sterk op een autonome organisatie en een zelfstandige vertegenwoordiging van katholieke arbeiders op de lijsten. De boerenbonden wisten hun invloed te vermeerderen. De kloof tussen conservatieven en democraten werd steeds maar breder in het midden der twintiger jaren, met als dieptepunt het jaar 1926. Men twijfelde eraan of de katholieke partij nog ooit zou rechtstaan (14).

Onder leiding van oud-minister Renkin werd in 1927 een grootscheepse campagne gelanceerd tot herstel der eendracht onder de katholieken (15). Nadien trachtte ook Pouillet en later nog Pierlot de Katholieke Unie een nieuwe impuls te geven (16) doch het succes van die pogingen werd snel gebroken door het gevaarlijk opzettend rexisme en door het vlaams-nationalisme. Beide stromingen zouden voorgoed leiden tot een fundamenteel her-denken van de toenmalige katholieke partijvorming.

2. De dertiger jaren : begin van een fundamentele bezinning over de katholieke partij.

De periode 1930-1940, de jaren van crisis in België, was gekenmerkt door het opstaan van de Vlaamse kwestie, waardoor een duw gegeven werd aan het Vlaams Nationaal verbond met de krant « De Schelde » en het verbond van Dietse Nationaal Solidaristen, opgericht in 1931.

In 1928 en 1929 had de kiezer reeds gewezen op de brede vraag naar amnestie en op het volstrekt-niet-onbelangrijk karakter van de Vlaamse problematiek ; deze sterke tendens deed zich snel gevoelen op regerings- en wetgevend vlak. Feit is dat de invloed van het Vlaams nationalisme de Katholieke Partij dwong zich opnieuw in te richten op Vlaams-Waalse basis, en hij tevens heel wat leden deed afvloeien naar andere politieke groeperingen.

De ernstige economische en financiële crisis, de impasse der politieke partijen en de crisis van het parlementair stelsel tekenden het tijdsbeeld.

Het Rexisme zorgde voor de tweede scheur in het katholieke kamp.

(13) WOESTE Ch., *Mémoires*, dl. III, blz. 127 ; geciteerd bij MOYERSOEN L., *Prosper Pouillet en de politiek van zijn tijd*, Brugge, 1946, blz. 350.

(14) Vooral dan na de verkiezingen van april 1925 waarbij de socialisten een forse vooruitgang boekten — zij kwamen nu aan 78 zetels in de Kamer — en aan de Union sacrée (de deelname van de socialisten aan de regering in de na-oorlogse regeringen) een einde kwam. Lees desbetreffend : MOYERSOEN L., *op. cit.*, blz. 283.

(15) Weet immers dat er steeds gewezen werd op de noodzaak van een hechte katholieke partij omwille van een zgn. niet aflatende bedreiging van de schoolvrede.

(16) Zie o.m. : SIMON A., *op. cit.*, blz. 93 en 116 ; MOYERSOEN L., *op. cit.*, blz. 351.

De verkiezingen van 1932 hadden, onder een heropflakking van de schoolstrijd (17), de innerlijke tegenstellingen in de Katholieke Partij even doen milder en hadden gezorgd voor verzoening (18).

De hervormingen van de Katholieke Unie in 1932-1933, waardoor ook de representatieve arrondissementele groepen mee werden opgenomen, de partijlijn wat werd verstevigd, de partij zich gefundeerd verklaarde op de encyclieken van de Kerk, schenen de partij meer dynamisch te maken, doch dit was slechts tijdelijk. De onvermijdelijk geworden aftakeling van de Katholieke Partij werd pijnlijk aanvoeld door de verkiezingsnederlaag van 24 mei 1936 (19).

Voortaan betroffen de discussies de vraag of men nog kon gewagen van een katholieke partij zo deze slechts 60 tot 70 % van de katholieken herbergde. Meerderen nu trokken de noodzaak van de partij in twijfel (20). Manifest is wel dat als primordiale oorzaak van de crisis het sterk terugvallen, ondanks enige manifestaties, van de tegenstelling klerikaal-antiklerikaal moet beschouwd worden.

Na de beruchte schoolstrijd zijn de politieke hangijzers gewoon verlegd; vroegere tegenstellingen zijn niet meer relevant door een wezenlijke toenadering sinds de 2de wereldoorlog; uiteraard deed dit zich sterk gevoelen in de partij (21).

De structuur, de samenstelling en het optreden van de Katholieke Partij werd gecontesteerd (22).

(17) « Devant le péril d'une nouvelle guerre scolaire, l'Episcopat se crut obligé de faire appel à la conscience des fidèles, les dissensions entre catholiques cessèrent momentanément, il y eut fort peu de listes dissidentes ». MELOT A., *Le parti catholique en Belgique*, Leuven, s.d., blz. 131.

(18) DE LA VALLEE POUSSIN E., *Le troisième parti catholique, La Revue Générale*, januari 1933, blz. 86.

(19) Noteer dat de nieuwe partijen in 1936 30,5 % van de uitgebrachte stemmen behaalde; in 1939 nog 21,2 %.

(20) STRUYE P., *Y a-t-il encore un parti catholique en Belgique*, s.l., 1937, blz. 4.

(21) DE LA VALLEE POUSSIN E., *Fortune et infortune du parti catholique, La Revue Générale*, juli 1937, blz. 93-94: « Les causes de cette décadence n'ont rien de mystérieux. Depuis que le comte de Broqueville a réussi à faire accepter par tous les partis une solution transactionnelle de la question scolaire, le programme catholique d'avant guerre est pratiquement réalisé. Mais que resta-t-il du parti au lendemain de cette victoire? Figure-t-il encore un mouvement d'idées? Non. C'est une très solide organisation, d'énormes cadres, une vieille expérience du pouvoir et une belle équipe d'hommes d'Etat, un goût de gouverner dans l'intérêt national et de résoudre, l'une après l'autre, autant que possible dans une atmosphère d'union, les difficultés qui se posent à l'attention des gouvernants. Somme toute après la guerre, le parti catholique n'est plus qu'un bel instrument sans objet. Il n'y a plus de dynamisme, plus aucun goût de conquête, il ne songe plus qu'à conserver ce qu'il a acquis et il dort sur ses lauriers. Aussi, bien qu'il reste longtemps encore le parti le plus nombreux, il perd l'initiative des réformes politiques. De 1919 à 1921, c'est le socialisme, parti minoritaire, qui pousse aux réformes de structure. Toute l'action des catholiques tend à corriger, à freiner, à adapter au climat national un mouvement social qui lui est étranger. »

(22) Treffende illustratie van het ongenoegen in eigen partij is het artikel van LECLERCQ J., in *La Cité Chrétienne*, d.d. 5 juni 1936, nr 231, blz. 450 e.v.

Basisvragen in het brede debat waren de politieke opstelling van katholieken en de verhouding kerk-partij (23).

(23) Dat men er zich voor hoede vlakweg te beweren dat de vooroorlogse Katholieke Partij een « confessionele » partij is, aldus een waarschuwing die regelmatig door katholieke vooraanstaanden geformuleerd werd.

Er bestond immers geen formele exclusiviteit betreffende het lidmaatschap (noch t.o.v. leden, noch t.o.v. mandatarissen); er bestond geen enkele vorm van delegatie van de kerk aan de partij — en dit werd herhaaldelijk diets gemaakt, ook officieel, in meerdere boodschappen door het Belgisch episcopaat — en de partijleiding liet trouwens geen gelegenheid voorbijgaan om duidelijk te stellen dat de partij inderdaad niet confessioneel is. Hieromtrent: VAN GOETHEM F., *Lettre ouverte à M. Ch. du Bus de Warnaffe, en réponse à sa brochure pour un parti catholique rénové*, Antwerpen, 1936, blz. 9 e.v.; STRUYE P., *op. cit.*, blz. 6 e.v.; DE LA VALLEE POUSSIN E., *Figures nouvelles des partis, La Revue Générale Belge*, november 1945, n° 1, blz. 12; ook citaat aangehaald door zelfde auteur in: Le vrai sens de la tradition, *La Revue Générale Belge*, n° 3, blz. 272).

Duidelijk is echter de voortdurende verwarring tussen partij en godsdienst. Er was een feitelijke identiteit tussen de groep gelovigen en de aanhangers van een partij. Zo vatten de bijeenkomsten aan met een gebed; de geestelijkheid nam deel aan en had invloed op tal van vergaderingen van de Katholieke Partij; het bleek onmogelijk voor een niet-gelovige een leidende functie waar te nemen; personen werden uit de rangen van de partij geweerd wanneer dezen zich niet nauwlettend hielden aan de voorschriften van de Kerk, i.v.m. echtscheiding bijvoorbeeld (STRUYE P., *op. cit.*, blz. 7).

De impact van de Kerk op de Katholieke Partij was aanzienlijk; (dit is zowat de rode draad van het werk van SIMON A., *Le parti catholique, 1830-1945, op. cit.*). Veelzeggend is in dit verband de boutade geciteerd door VAN GOETHEM F., *op. cit.*, blz. 7: « Il faut demander au Vatican la mise à l'index du parti catholique Belge »! In de periode van wereldoorlog I was deze vermenging tussen godsdienst en politiek nog schokkender geweest, doch ook toen reeds bestond een tendens tot « deconfessionalisering ». Zo schrijft VAN ISACKER KAREL hoe de katholieke parlementairen en hun aanhangers weigerden door te gaan voor een confessionele groep, en zichzelf « conservatieven » noemden. De katholieke opinie echter zag in de partij een politieke groepering voor de verdediging van de godsdienst, een confessioneel organisme: « Het wettelijk en het werkelijk land hadden een totaal verschillende opvatting van de zending van de partij ». VAN ISACKER K., *Werkelijk en wettelijk land. De katholieke opinie tegenover de rechterzijde, 1836-1884*, Antwerpen, 1955? blz. 98 e.v.

Belangwekkend in dit verband is de lektuur van het hoofdstuk 8 in het « Handboek der Katholieke Actie », betreffende de Katholieke Actie en de politiek. (CIVARDY L., *Handboek der Katholieke Actie*, Nederlandse vertaling naar de VIIe uitgave van het Manuale di azione cattolica, Leuven, 1936.) Het boek heeft het op blz. 277 e.v. over « De Kerk en de politieke partijen » waarbij de beschouwingen worden afgesloten met volgende bewoordingen: « De godsdienst mag niet dienen als herkenningsteken voor de politieke indeling; geen enkele partij heeft het recht zich de eigenlijke « katholieke » partij te noemen, de partij van de Kerk, zelfs wanneer zij gevormd is door katholieke burgers, en zich in alles richten laat door de kristene beginselen ». (*Ibidem*, blz. 280.)

De Christelijke Volkspartij pretendeert een niet-confessionele partij te zijn. Ondanks het feit dat dit één der belangrijkste kenmerken moest uitmaken van de CVP behandelt het Kerstprogramma dit eerder bondig. « De partij is christelijk, omdat zij wil bouwen op menselijke waarden welke de grondvesten onzer westersche beschaving uitmaken. Historisch werden ze ons door het christendom aangebracht. Doch heden zijn ze gemeen bezit zoowel van geloovigen als van ongelooovigen. Beweren we niet allen dat de opperste waarde in deze wereld de mensch is; dat alle menschen uiteraard onderling gelijk zijn; dat noch de Staat, noch machtige enkelingen het recht hebben ook maar den geringste te verknechten; dat het te verwezenlijken ideaal er een is, waarin eenieder zijn vrije persoonlijkheid volledig ontplooiën kan? ».

Anderzijds schrijft SEGERS P.W.: « Haar wenschelijkheid wordt bepaald door de feitelijke omstandigheden en praktische noodwendigheden in een land. Het is een

We gaan even in op de publieke discussie tussen Charles du Bus de Warnaffe en F. Van Goethem.

Charles du Bus de Warnaffe had in een brochure «Pour un Parti Catholique rénové» een lans gebroken voor één nationale partij (24), een versterking der kaders en een sterke discipline en ploeggeest, voor onkreukbare mandatarissen die heel het volk vertegenwoordigen (25).

De Katholieke Partij moet opnieuw geboren worden: hiervoor beschikt zij over een doctrine, «un splendide fondement doctrinal, le plus profondément humain et le plus complet qui soit.» (26), en over de meest merkwaardige politici. De verdediging van de orde, de aanpak der wezenlijke gevaren kan best door een christelijke politiek (27).

vraag van staatkundige voorzichtigheid. Wij gelooven dat, in de concrete verhouding, die wij thans doormaken, het behoud van een partij die katholieken vereenigt, die een gemeenschappelijk nationaal, sociaal en democratisch programma aanvaardt aan een noodwendigheid beantwoordt. (...) Wij zijn ons bewust van de nauwe onderlinge afhankelijkheid van het politieke en het geestelijk leven. Wij geven ons rekenschap van het feit dat in de komende dagen het staatsbeleid van beslissende waarde zal blijken voor de versterking of de ondermijning van de christelijke beschaving in ons land. (...) Daarom hebben wij tot in de naam van de partij de gehechtheid aan het zedelijk ideaal van het christendom uitgedrukt». (SEGERS P.W., De Christelijke Volkspartij. Ontstaan, uitbouw en kenmerken. Grondige vernieuwing. *De gids op maatschappelijk gebied*, september 1945, blz. 699.)

De CVP wilde komaf maken met de ruime impact van de Kerk op het politieke leven, en verklaarde alles wat maar kan verwijzen naar welke godsdienst ook, af te bouwen, doch men wenste een eigen politieke groepering van katholieken, ook al wordt deze opengesteld voor niet-praktikerenden (waarvan het opnemen van Léon Guinotte en luit.-generaal Ley op de lijst te Brussel het meest sprekende voorbeeld was) en wordt de partij daarom niet-confessioneel genoemd!

Het zogenaamde pluralisme van de CVP (hierover: HOUBEN R., Beschouwingen over de christelijke politieke doctrine, *Tijdschrift voor Politiek*, 1951, nr 1, blz. 5-43) werd «revolutionair» genoemd, doch dadelijk erkent men dat het beginsel te weinig weergaaf kende in de partij zelf. Noteer ook nog dat de Union Démocratique Belge betrokken was bij de voorbereidende besprekingen m.b.t. statuut en programma van de CVP, dat geen enkel verschilpunt hierbij is ontstaan en dat de afscheiding grotendeels veroorzaakt werd doordat de UDB vol hield dat de benaming «christelijk» te veel de confessionele richting op ging. (BEAUFAYS J., *Les partis catholiques en Belgique et aux Pays-Bas, 1918-1858*, Brussel, 1973, blz. 361 e.v.; verwijzen we ook naar het artikel van de redactie van *La Revue Nouvelle*, 1 oktober 1945, blz. 257-265 en de reactie van de kerkelijke overheid.)

Deze kwestie is problematisch en schepte steeds verwarring (cf artikelen in *Tijdschrift voor Politiek*: HOUBEN R., Christenen en politieke doctrine, 1953, nr 1, blz. 15-41, vnl. blz. 23 e.v.; blz. 30-31 en blz. 32-37. HOUBEN R., De Christenen en de politiek, 1953, nr 5, blz. 501-529; DE LA VALLEE POUSSIN E., *De politieke partijen in België*, 1954, nr 4, blz. 359-369; vnl. blz. 366 e.v.; JANSSENS L., *De katholieke leek en de politiek*, 1954, blz. 408-421; vnl. blz. 418-421.)

Stippen we aan dat deze verwarring rond de deconfessionalisering in de CVP een merkwaardig fenomeen zou blijven en stellig niet werd afgezwakt door de na-oorlogse gebeurtenissen. Wellicht bracht 1945 op een aantal punten dan toch niet de gestelde verandering.

(24) DU BUS DE WARNAFFE Ch., *Pour un parti catholique rénové*, Leuven, s.d., blz. 8.

(25) *Ibidem*, blz. 16-17.

(26) *Ibidem*, blz. 18.

(27) *Ibidem*, blz. 23. Lees ook blz. 26: «pas de cléricalisme».

F. Van Goethem publiceerde op 27 juni 1936 zijn « Lettre ouverte à M. Charles du Bus de Warnaffe ». Hij wierp zich op als spreekbuis van de Vlaamse opinie (28) en trok van leer tegen de vooropgestelde unitaire formule : « *conditio sine qua non* van een grondig vernieuwing van de Katholieke Partij is een autonome organisatie van de Vlaamse vleugel » (29). Opmerkenswaardig in het betoog van Van Goethem was echter vooral het ontkennen van de relevantie van een eigen katholieke politieke formatie : « ... j'y vois moi, en tant que parti *politique* une cause évidente, décisive, et je crains bien, irrémédiable de faiblesse (...). ... les principes de morale sociale catholique, (...) précisément parce que ce sont des *principes*, ne nous donnent la plupart du temps sur une foule de questions politiques concrètes, aucune solution précise. (...) Ceux-ci nous laissent sur ces dernières questions *la plus grande liberté* » (30).

Dezelfde gedachtengang werd overgenomen door Paul Struye (31). Hij beschouwde het propageren van een katholieke partij als nefast en betreurde dat het laatste congres van Mechelen alweer een verzameling van katholieken voorstond (32). Struye stelde dan ook de afbouw van de partij voor. Nooit immers, zo voerde hij aan, heeft de rechterzijde zich unaniem uitgesproken over een belangrijke kwestie (33) en voortdurend is in de partij een rechtse en een linkse strekking te onderkennen. In zijn slotbeschouwingen schrijft Paul Struye dan volgende merkwaardige woorden : « Je crois cependant qu'il faut abandonner une bonne fois l'illusion et le mythe de l'unité à tout prix. Vouloir réunir bon gré, mal gré tous ceux que se réclament de l'idée religieuse n'aboutirait qu'à créer un parti faible, inconsistant, divisé contre lui-même et incapable de progresser. Un tel parti ne pourrait jamais — ou presque jamais — pré-

(28) VAN GOETHEM F., *Lettre ouverte à M. Ch. du Bus de Warnaffe, en réponse à sa brochure pour un parti catholique rénové*, Antwerpen, 1936 : Il serait d'ailleurs assez paradoxal, avouons-le, que l'opinion flamande soit laissée entièrement en dehors du débat sur la rénovation du parti catholique », *ibidem*, blz. 5.

(29) *Ibidem*, blz. 16 e.v.

(30) VAN GOETHEM zou nog ruim putten uit de Code Social. Esquisse d'une synthèse sociale catholique, Parijs, 1934. Hij besluit deze beschouwingen met een adagium : « Tout ceci au fond, n'est que l'illustration du vieil adage : in necessariis unitas ; in dubiis libertas ; in omnibus charitas ». *Ibidem*, blz. 13 en 15-16.

(31) STRUYE P., *Y a-t-il encore un parti catholique en Belgique ?* s.l. 1937.

(32) « de surplus on ne s'est pas assez rendu compte à Malines que la seule question cruciale était la constitution d'un *programme commun*. Or, ce n'est ni dans la doctrine catholique ni dans les encycliques pontificales qu'on pourra jamais en trouver les bases et moins encore les modalités », *ibidem*, blz. 9-10 ; anders bij DU BUS DE WARNAFFE Ch., *op. cit.*, blz. 11-12.

(33) Hij illustreert dit met voorbeelden uit de parlementaire annalen : *ibidem*, blz. 11-12. Zijn besluit laat zich dan ook gemakkelijk formuleren : « Ces constatations ne permettent plus guère d'illusion. Si des parlementaires se divisent sur toutes les questions politiques sur lesquelles ils ont à prendre position, ils ont beau se déclarer tous catholiques : en fait, ils ne composent plus un même parti », *ibidem*, blz. 12.

senter au corps électoral des solutions précises et nettes sur les grands problèmes d'actualité. » (34).

Het ACW heeft steeds onomwonden een ander standpunt ingenomen : de vereniging der katholieken vormt de enige weerstand tegen de anti-klerikalen; wij verlangen de verwezenlijking van en principiële katholieke politiek en zulk beleid kan enkel gevoerd worden door een zelfstandige katholieke partij (35).

De bezinning over de organisatie van de Katholieke Partij, die een aanvang had genomen in 1934 (36), werd in versneld tempo voortgezet na de verkiezingen van 1936 in het Bestuur der Katholieke Unie van België.

Zijn hervormingsplan werd echter verworpen door sommige aangesloten groeperingen. Minister Rubbens stelde voor een Voorlopige Directorium samen te stellen dat een hergroepering van de katholieken zou organiseren, overeenkomstig de besluiten van het Kongres van Mechelen.

De Algemene Vergadering van de Katholieke Unie aanvaardde dit voorstel op 11 oktober 1936 en gaf het Directorium alle bevoegdheden. Dit begon onmiddellijk aan het ontwerp van een structuur en een programma ; het besloot de benaming Katholieke Unie te wijzigen in « Blok der Katholieken van België ». De formaties van het blok in het nederlands-talig en franstalig deel van België werden resp. Katholieke Vlaamsche Volkspartij en Parti Catholique Social genoemd. Het stelde de herinrichting voor op een drieledige basis : arrondissementeel, gewestelijk, en een gemeenschappelijk organisme der katholieken : « Het Blok » (37).

Na talrijke samenkomsten, hield het Directorium op 5 januari 1937 een eerste vergadering met de afgevaardigden van de 17 Vlaamse arrondissementen. Na bespreking in de arrondissementen werd op 17 maart 1937 de KVV gesticht, de statuten en het programma goedgekeurd.

Voorgoed was de unitaire formule opgeheven : « Door de standsregelen van de Katholieke Vlaamsche Volkspartij werd de inrichting voorzien van

(34) *Ibidem*, blz. 14. Merk de typerende voorstellen van STRUYE : blz. 14-15.

(35) Cf *Le Regroupement des catholiques dans un parti catholique réorganisé. Rapport présenté à la réunion du Conseil central de la LNTC* le dimanche 16 juillet 1936 : behandeld bij BEAUFAYS J., *op. cit.*, blz. 114 e.v. ; verklaring van de Middenraad van het ACW op donderdag 20 oktober 1938, gepubliceerd in *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, november 1938, blz. 1067-1069.

(36) VANDEKERCKHOVE Robert schreef in *Pastor Bonus*, 1958, nr 5, blz. 209-219, dat de eerste stappen tot het oprichten van een nieuwe politieke formatie teruggaan tot de pogingen van Van Zeeland, De Man en Pierlot in de jaren 1934-1935.

In het bijzonder nummer van het *Tijdschrift voor Politiek*, december 1955, blz. 467-477, gewaagt ook DE SCHRUYVER van bijeenkomsten tijdens de jaren 1936-1939 van politici uit « Het Blok » en jonge nieuwkomers uit alle geestesstromingen.

(37) *Het Blok der Katholieken van België, verslagboek Congres*, 16-17 oktober 1937, Brussel, 1937, blz. 15 e.v.

een zuiver Vlaamsch partijwezen, een Vlaamsche strijdformatie, een propagandainrichting die in het Vlaamsche land de politieke uitdrukking vormt van het Blok der Katholieken in België. » (38).

Art. 2 van de standsregelen van de KVV stelde uitdrukkelijk dat men lid wordt door individuele inschrijving, doch art. 5 bepaalde ekspliciet dat de sociale organisaties, met hun plaatselijke en gewestelijke afdelingen, worden erkend en dat de partij de « noodzakelijke eenheid dezer groote organisaties verzekert en beschermt, tegenover dewelke zij geen concurrerende formaties duldt » (39).

Geen kartel of federatie van verscheidene politieke groeperingen, doch een partij als gemeenschappelijk verband dat gekenmerkt wordt door een eenheid van programma en een eenheid van leiding (40).

Hun worden de voorrechten toegekend van een rechtstreekse vertegenwoordiging in de bestuurslichamen van de KVV (41), een vertegenwoordiging op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen en de kans hun voorstel kenbaar te maken (42).

De sociale groeperingen van hun kant verbonden zich ertoe bij hun leden een bijzondere propaganda te voeren ten gunste van de KVV.

De standsregelen voorzagen ook in een gans bijzondere tuchtprocedure, door de controversen van politieke aard, die zouden kunnen rijzen tussen sociale groeperingen, te onderwerpen aan een arbitrage (43).

Tijdens het eerste congres op 16 en 17 oktober 1937 werden de statuten van het Blok der Katholieken van België aangenomen. Het Blok beoogde de vestiging van een orde, gefundeerd op de christelijke beginselen, in het bijzonder op de pauselijke encyclieken, op het eigen karakter van de twee volksgemeenschappen, op de historische en grondwettelijke overleveringen, basis van 's lands eenheid... (44).

(38) *Ibidem*, blz. 16.

(39) *Ibidem*, blz. 28.

(40) Over o.m. standsgroeperingen en een unitaire Katholieke Partij : DE LA VALLEE POUSSIN E., *La crise politique et l'avenir du parti catholique*, *La Revue Générale*, januari 1937, blz. 4-21. Noteer dat de PSC enkel het individueel lidmaatschap erkende in de hoop daarmee de impasse te doorbreken ; zij had wel een « système de reconnaissance des divers groupements » ingeschreven.

(41) Art. 10 bepaalt dat het Directorium is samengesteld uit de voorzitter en acht leden waarvan vier door de Federaties worden benoemd ; de voorzitter en de andere leden door het congres. Art. 11 stipuleert dat deelmaken van de Partijraad : de leden van het Directorium, de voorzitters der arrondissementsorganisaties en zes afgevaardigden van elke sociale organisatie.

(42) Art. 6.

(43) Op verzoek van de groepering laat de voorzitter van de KVV de betrokken partijen een scheidsrechter aanduiden binnen de vijf dagen na de uitnodiging van de voorzitter. De twee scheidsrechters duiden een derde aan en dit comité aanhoort de partijen en derden, waarvan ze de getuigenis als gewenst oordeelt. De uitspraak is bindend en bij niet naleven kan het Directorium tuchtmaatregelen uitspreken gaande tot definitieve uitsluiting : art. 13 tot 15.

(44) Art. 1.

Het Congres van het Blok alleen heeft de bevoegdheid de grote lijnen van de politiek vast te leggen, het programma op te stellen.

Zijn beslissingen zijn bindend voor alle leden (45). Op het congres beradslagen KVV en PSC afzonderlijk maar ze brengen gezamenlijk hun stem uit (46).

Op 18 november rees voornamelijk tegen deze laatste bepaling protest (47) : waarom kan het KVV niet zelfstandig stemmen over Vlaamse aangelegenheden. Het gevaar is niet denkbeeldig dat een meerderheid in het KVV wordt doorbroken in het Blok ! Sommige interventies eisten een volledig zelfstandige Vlaamse partij, of wensten alleszins uitdrukkelijk het belang van Vlaanderen boven dit van België geplaatst te zien. Van Cauwelaert zelf verklaarde nog de redactie van art. 1 te betreuren : het staat buiten kijf dat de sociale organisaties op een confessionele grondslag berusten ; de politieke organisatie staat echter boven het confessionele (48).

3. Voorbereiding tot en stichting van de CVP ; haar eerste levensjaren.

Is het verwonderlijk dat het Blok der Katholieken van België zonder succes bleef (49) ondanks het feit dat een vernieuwde leiding in vele gewesten was aangetreden, de aanwervingsacties gestart waren, verscheidene studiecmissies waren opgericht om het wetgevend werk voor te bereiden, en de Directoria, aangevuld door het politiek comité (50) flink werk presteerde ? (51) Er was immers de permanente strijd om macht tussen de standsgroeperingen (52) : de KVV en de PSC gingen elk een andere richting uit op organisatorisch en politiek vlak (53).

(45) Art. 5.

(46) Art. 6.

(47) *Het Blok der Katholieken van België, verslagboek Congres*, 16-17 oktober 1937, Brussel, 1937. Bespreking : blz. 21-24.

(48) *Ibidem*, blz. 21.

(49) Het congres zelf had nochtans enig succes gekend. We vermelden vooral de behandeling van « het sociaal statuut » van het Blok der Katholieken na het congres van Mechelen. Lees desbetreffend : LAUREYS J.M., *Le Statut social du Bloc catholique belge*, *La Revue Générale*, november 1937, blz. 540-551.

(50) Bestaande uit leden van het Directorium van het Blok, de katholieke staatsministers en de voorzitters van de rechterzijde in Kamer en Senaat.

(51) Verslag van senator A. Verbist, voorzitter van de KVV, *Het Blok der Katholieken van België, verslagboek Congres*, 16-17 oktober 1937, Brussel, 1937, blz. 12.

(52) DE LA VALLEE POUSSIN E., *Fortune et infortune du parti catholique*, *La Revue Générale*, juli 1937, blz. 96-97, blz. 100-101 ; CARTON DE WIART heeft het over : « l'extension du particularisme et de l'électorisme », in *Le malaise et les postulats du parti catholique*, *La Revue Générale*, maart 1936, blz. 263-264.

(53) SIMON A., *op. cit.*, blz. 129.

Ook de flirt van de KVV met het VNV in het kader van een hereniging van alle Vlaamse katholieken, had veel kwaad bloed gezet (54), en tegen de overeenkomst van 8 december 1936 rees protest zowel vanuit de Federatie der Katholieke Kringen als onder leden van het ACW en de Waalse afdeling (55). De regeringscrisis, een zekere sclerose der kaders in de KVV en PSC en financiële schandaaltjes zouden de verdeeldheid in het Blok lang niet verzachten (56).

De voornaamste betrachting was nog steeds een betere verstandhouding onder katholieken verwezenlijken (57).

De enige groep die de Grote Verwachting nog gestalte kon geven was die van de jongeren in de Katholieke Pratijs, een elite die zich nog wenste te engageren in de partij van Malou, Beernaert en Arthur Verhaegen. Ze eiste echter een andere partijformatie en haar streefdoel was : politieke vernieuwing !

Tijdens de bezetting werden bijeenkomsten georganiseerd om zulke hergroepering en vernieuwing voor te bereiden. « De verstandhouding, de toenadering en de samenwerking groeiden met vele groepen jongeren, studenten en afgestudeerden, met talrijke kringen van politieke studie. Uit die contacten, uit het overleg uit den bezettingstijd is ons gebleken als een dringend gebod : de diepgaande vernieuwing van onze politieke actie en van onze partijorganisatie... » (58).

Na de bevrijding werden de ontmoetingen tussen vooraanstaande sociale en politieke leiders met de jongeren en nieuwkomers nog meer frekwent.

Periodieken als « Het Westen », « De Spectator », « Democratische studiëbladen », « La Revue Nouvelle », « La Relève » maakten de vernieuwingsdrang kenbaar naar buiten ; het manifest van « Het Westen » vertolkte de mening van vele jongeren, en het bleek niet verwonderlijk dat

(54) Op het Congres van het Blok der Katholieken van België behandelde professor De Bruyne E., lid van het Directorium van de KVV, uitvoerig de houding van de KVV tegenover de Vlaams-nationale kwestie : lees vooral verslagboek, *op. cit.*, blz. 114 e.v.

(55) VAN KALKEN F., *op. cit.*, blz. 214-215 ; SIMON A., *op. cit.*, blz. 117.

(56) BEAUFAYS J., *op. cit.*, blz. 127-128.

(57) Vandaar een terughoudendheid bij het initiatief van Raymond De Becker : de oprichting van « Les Cahiers politiques », en een pleidooi voor uitbreiding der kaders en opvoeren van de propaganda in het « Blok » ; cf DE LA VALLEE POUSSIN E., Regroupement vers la droite, *La Revue Générale*, maart 1938, blz. 289-303 ; DE LA VALLEE POUSSIN E., Deux congrès, *La Revue Générale*, mei 1938, blz. 577-583, vnl. blz. 581-583. Dezelfde auteur heeft het elders over de tegenstelling tussen « wettelijk en werkelijk land » : enerzijds een vast verlangen naar eenheid bij de katholieken en hun inspanningen dit te actualiseren ; anderzijds het nietig beeld van hun politieke afgevaardigden : DE LA VALLEE POUSSIN E., Fortune et infortune du parti catholique, *La Revue Générale*, juli 1937, blz. 95 en blz. 100-101.

(58) SEGERS P.W., *op. cit.* blz. 696. Ook in andere kringen was de voorbereiding van het na-oorlogs politiek leven aangevat ; denk o.m. aan de Belgische middens in Londen. Het hoeft geen betoog dat de geformuleerde voorstellen heel wat verschillen toonden.

zij het vooral waren die de organisatie van de nieuwe partij in handen namen in Brussel en in de arrondissementen (59).

Een jonge ploeg secretarissen was de drijvende kracht die afdelingen stichtte en die onder de jeugdige generatiegroepen massaal leden aanwierf (60).

Het is een feit dat de verjonging en vernieuwing onder de leden en mandatarissen (61), een gebeuren op grote schaal en zonder navolging bij andere partijen (62), de nieuwe formatie een impuls gaf die zich uiteindelijk zou manifesteren in een brede sympathie tegenover de partij.

Uit de ganse reeks besprekingen en werkzaamheden van het Voorlopig Organisatiecomité, werd een eensgezindheid bereikt voor een nieuwe partij. Het manifest, het voorlopig statuut en het programma bleken heel wat geestdrift te wekken. In een parochiezaal te St-Gillis-Brussel hield de CVP-PSC op 17 en 18 augustus haar oprichtingscongres (63).

Op kerstdag 1945 bood het Nationaal Comité het land het «Kerstprogramma» aan. Dit was vooral het werk van Houben, Wigny, Michiel Vandekerckhove, De Schryver en van de verscheidene studiegcommissies.

«België moet weder opgebouwd worden. Wie zal de bouwmeester zijn?»

Uit documenten blijkt (64) dat het bewegingsleven van de CVP in het begin van haar ontstaan niet goed vlotte. De partij telde in 46 vele duizenden leden en was als grootste politieke formatie uit de verkiezingen gekomen met zowat 710.000 stemmen in Vlaanderen. Het voornaamste oogmerk van De Schryver was de CVP uit te bouwen tot «een machtige volksbeweging». Die massa kiezers moest voor een permanente beïnvloeding van de partij veroverd worden, en dit kon slechts langs behoorlijke

(59) Vandekerckhove R. zou deze beweging in het geciteerd artikel *Pastor Bonus* «een pletrol» noemen, waarvoor de meeste ouderen voorzichtig en vrijwillig van het toneel verdwenen. «De Schryver verbond het heden met het verleden, maar steunde met vurigheid een radikale vernieuwing».

(60) VANDEKERCKHOVE R., voorbereiding tot en ontstaan van de CVP, in *Liber Amicorum August De Schryver*, Gent, 1968, blz. 721-722; DE SCHRYVER A., Tien jaar CVP-politiek, *Tijdschrift voor Politiek*, december 1955, blz. 468; VERMEIRE R., VANHOVE L., *CVP, Zwakheid en sterkte*, Leuven, 1959, blz. 20-22; LEFEVRE T., De rol van A.E. De Schryver in de Belgische politiek na wereldoorlog 2, *Liber Amicorum A. De Schryver, op. cit.*, blz. 212-214.

(61) De personeelsvernieuwing omvatte zowat tweederde van de mandatarissen door een socialist ooit «de intrede der boy-scouts» genoemd.

(62) DE SCHRYVER A., *The Christian Social Party, The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, september 1946, Philadelphia, blz. 8.

Kenschetensd was wel dat elke partij nood had aan een nieuwe groep vooraanstaande parlementariërs en woordvoerders: cf DE LICHTERVELDE L., *Regards sur le Parlement défunt, La Revue Générale Belge*, februari 1946, blz. 412-413.

(63) VERMEIRE en VANHOVE beschrijven in hun boek hoe de jongeren storm liepen tegen het programma dat door sommige partijvooraanstaanden was voorgedragen: VERMEIRE R., VANHOVE L., *op. cit.*, blz. 22.

(64) Archief CVP, Tweekerkenstraat, Brussel.

kaders van het partijleven. De KVV had zich niet ingelaten met politieke voorlichting en vorming en dit was een les gebleken !

Na de verkiezingen verminderde echter de geestdrift en de belangstelling voor de jonge partij in ontstellende mate. En de CVP diende nog af te rekenen met bijzondere moeilijkheden. De Federatie van Katholieke Kringen had niet kunnen beletten dat het voor-oorlogse Katholiek Blok zich als nieuwe, progressieve partij aandeede. Het Kerstprogramma was met veel geestdrift onthaald en men loofde de globale kijk en vooral het sociaal-voortstrevend karakter ervan. Heel wat mandatarissen hadden het in de verkiezingsstrijd wel onderschreven, maar kenden het onvoldoende of hoopten dat het bij een vrome principe-verklaring zou blijven.

Er bestonden nog grote meningsverschillen tussen het Nationaal Comité van de CVP en een deel van de parlementaire vertegenwoordiging.

Verder was het medezeggenschap van de leden nog niet effectief uitgebouwd; resultaat hiervan was dat leden de uitvoering van het programma vorderden en dat voornamelijk « de ouderen » in de partij er zich niet om bekommerden, zich weinig inlieten met kadervorming of hun actie enkel richtten tot bepaalde middens.

Ook de politieke onstabieleit verhinderde de organisatorische uitbouw ; het aantal actieve ploegen in de gemeenten en het aantal leden slonk voortdurend omwille van persoonlijke vetes, omwille van mistevredenheid over het regeringsbeleid, omdat men geen hulp verkreeg van het arrondissement en omdat de partijleiding geen aandacht wijdde aan de arrondissementele problemen.

Slotsom was dat de vernieuwing een onvolkomen resultaat had gegeven en dat de aanwezigheid van een niet-onbelangrijke groep de « doorbraak » belemmerde. Daarom ook nam de partijleiding zich voor haar gezag te versterken, de geledingen steviger uit te bouwen en het medezeggenschap van de leden te konkretiseren. De partij zou hierbij beroep moeten doen op de jongeren. Maar deze laatsten zouden zich onbehagelijk blijven voelen over de niet vervulde beloften die het Kerstprogramma had gedaan...

*
* *

Over de periode van rechtstreekse voorbereiding tot en stichting van de partij, werd onlangs een korte studie gepubliceerd (65). Hierin wordt wellicht voor de eerste maal wat uitvoeriger ingegaan op de onmiddellijke historiek van de stichting van de Christelijke Volkspartij.

(65) VAN DEN WIJNGAERT M., *Ontstaan en stichting van de CVP/PSC. De lange weg naar het Kerstprogramma*, Instituut voor Politieke Vorming, Brussel, 1976.

Het eerste deel van de publicatie is een geschiedkundige analyse (66) het tweede deel geeft de belangrijkste documenten die de basis vormden voor de discussies (67).

De auteur wijdt in een eerste hoofdstuk slechts even aandacht aan de Katholieke Partij en aan de politieke omkadering van het gebeuren in de voor-oorlogse periode. Hij behandelt dadelijk de periode van de bezetting, die hij terecht « de jaren van bezinning » noemt. In deze jaren immers situeren zich de talrijke gespreksgroepen die — met ongelijke impact op het tot stand komen van de CVP — de oprichting van een nieuwe partij voorbereidden. M. Van den Wijngaert behandelt ze niet volledig en niet in volgorde van belangrijkheid. Zo gaat hij in op de groep rond baron Romain Moyersoen te Aalst, het werk van de resterende leden van het Directorium van het Katholiek Blok, en de groepskring rond pastoor De Deken (dit wat de initiatieven van enkele parlementsleden betreft); anderzijds bespreekt hij het denkwerk in de schoot van de groep rond de Kortrijkse industrieel Tony Herbet en de arbeidersbeweging. In zijn besluit stelt de auteur dat vooral de ACW-strekking en de jongeren een grondige vernieuwing van de Katholieke Partij eisten. In bijlage I geeft de auteur de hoofdlijnen weer van het dokument « Strevingen », opgesteld einde 1943 door de groep katholieke parlementsleden o.l.v. Moyersoen (68); in bijlage II vinden we: « bases d'un programme de rénovation nationale », aanvang 1944, het werk van A.E. Janssens, du Bus de Warnaffe, Struye, L. Delvaux, M. Baers, De Bruyne, H. De la Barre d'Erquelinnes, evenals A. Verbist en G. Hoyois (69).

In december 1944 kwam het Directorium tot een synthese van de verschillende visies die tijdens de oorlog waren ontwikkeld: « Elementen van een programma voor Nationale Hernieuwing » (70). Het liet een Voorlopig Organisatiecomité samenstellen, niet zonder vooraf duidelijk richtlijnen te hebben verstrekt i.v.m. de verdeelheid over de belangen van de standen en het gebrek aan eenheid in de leiding (71). Dit Comité legde de nodige contacten en zette zich aan het ontwerp van een programma (72), dat werd opgesteld vanuit verschillende invalshoeken. Het werd uitgeschreven door J. Dabin en J. Mertens de Wilmars.

Het ontwerp week op verscheidene punten fundamenteel af van het programma van december 1944; kenmerkend was alleszins een hernieuwde geestdrift voor de democratie; groepsbelangen werden niet meer aanzien

(66) *Ibidem*, blz. 11-58.

(67) *Ibidem*, blz. 61-164.

(68) *Ibidem*, blz. 67.

(69) *Ibidem*, blz. 65.

(70) Bijlage III, *ibidem*, blz. 69.

(71) Bijlage IV, *ibidem*, blz. 76.

(72) Bijlage V., *ibidem*, blz. 77.

als tegenstrijdig, doch als aanvullend. In het manifest der Christelijke Volkspartij (73) benadrukte het organisatiecomité de breuk met de vooroorlogse Katholieke Partij.

In een vierde hoofdstuk behandelt M. Van den Wijngaert de vaak moeilijke besprekingen in de arrondissementen en het stichtingscongres. Niet enkel op deze plaats heeft de auteur het over de eis tot hernieuwing vanwege de jongeren.

Het Nationaal Comité richtte onmiddellijk de studiecmissies op en liet het voorontwerp amenderen door de arrondissementen. Op Kerstdag kon A.E. De Schryver de nieuwe tekst ondertekenen. Ofschoon bij particulieren en in bibliotheken het Kerstprogramma nog voorradig is, en CEPES in 1963 belangrijke uittreksels publiceerde, deed men er goed aan ook de tekst van het Kerstprogramma op te nemen (74).

In zijn voorwoord schreef De Schryver dat het Kerstprogramma slechts een begin is en dat de CVP, als partij en beweging, haar identiteit en programma voortdurend moet uitdiepen.

In het kader van de zo noodzakelijke fundamentele studie van de christen-democratie en van de politieke opstelling van christenen, is de analyse van Van den Wijngaert een nuttige bijdrage.

(73) Bijlage VI, *ibidem*, blz. 87.

(74) Bijlage VII, *ibidem*.

